

Det er det fyrste i lovene våre at me skal bøygja oss mot aust og beda til den heilage Krist um godt år og fred og um at me må halda landet vårt bygt og [ha] kongen vår lukkeleg. Han vere vår ven og me hans og Gud ven til oss alle. (Første setning i Gulatingsloven, etter oversettelse av Knut Robberstad).

Av Aud Gjersdal, aud.gjersdal@gmail.com,
frilansjournalist

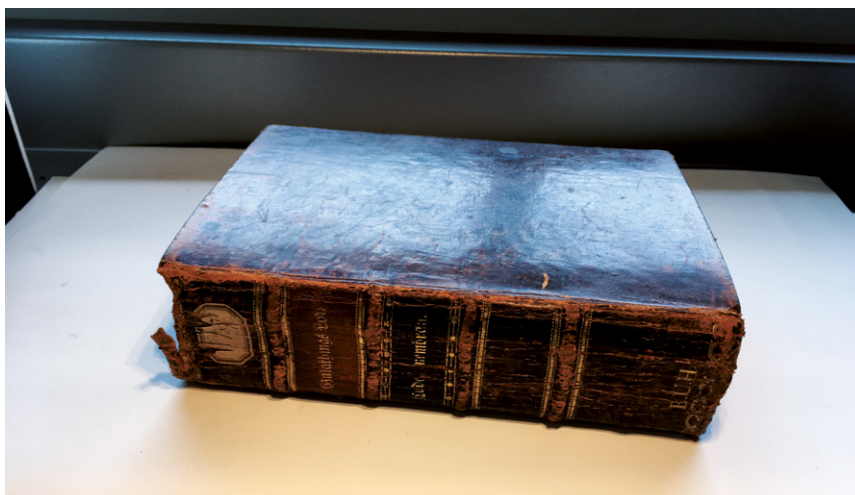
En liten bok fra Norge

"Codex Rantzovianus", Rantzauboka, som denne pocketboken innbundet i brunt skinn også kalles, bevares nå i et hvelv på Det Kgl. Bibliotek. Men hvor kommer den opprinnelig fra, og hvordan ble den til?

Den danske embetsmannen Christian Rantzau, donerte lovboken som er blitt hetende "Rantzauboka" til Københavns Universitetsbibliotek i 1731. Dette er den eldste kjente og bevarte lovsamlingen i Norden, samt også et monument i den norrøne middelalderlitteraturen. "Codex Rantzovianus", som denne pocketboken innbundet i brunt skinn også kalles, bevares nå i et hvelv på Det Kgl. Bibliotek. Men hvor kommer den opprinnelig fra, og hvordan ble den til? De fleste har nok ikke hørt om den lille vestnorske bygden Eivindvik i Norge, som ligger fredelig og litt bortgjemt på sørsiden av Sognefjorden. Jeg står ved bryggen og betrakter to hvitmalte trebygninger på stedet, nemlig folkebiblioteket og kirken. Like i nærheten ligger kommunehuset, omkranset av nyslått gress og alderstunge trær.

Bok fra Gulatinget

Kommunehuset befinner seg nær et av steinkorsene som mange historikere mener markerer området der Gulatinget ble holdt, i hvert fall en periode. Gulatinget var et av de største og eldste regionale tingene i Norge og eksisterte i tidsrommet ca. 900 til 1300. Tinget var domstol og politisk forsamling, og «alle frie våpenføre menn» i sørlige og vestlige deler av Norge hadde rett til å delta. Tingsamlingene har gitt det muntlige grunnlaget for Gulatingsloven, som ca. 1250 ble skrevet ned, og ble til Rantzauboka.

De eldste fragmentene av Gulatingsloven er imidlertid enda eldre. Daglig leder for Tusenårsstedet Gulatinget12, Anne Hopland, setter seg ettertenksomt ned i den røde sofaen ved inngangspartiet i kommunehuset.

– For å kunne få frembragt en så omfattende lovsamling som Gulatingsloven - som dekker alle sentrale samfunnsområder, og er i tråd med folks rettsoppfatning, så tar det ifølge professor Ernst Nordtveit 300 år. Så lovene er nok eldre enn da de ble skrevet ned, sier hun. Før dette ble lovene memorerert muntlig. En melodi fra mobiltelefonen avbryter henne. Det er en lastebilsjåfør som trenger hjelp til å laste av sittebenker til et "vikingmarked" på Tusenårsstedet. Hopland setter Teknisk avdeling, som har kontor lenger inne i korridoren, på saken.

– De må jo ha blitt enige i saker de forhandlet om. Og det ble de ved hjelp av «våpentak», fortsetter Hopland.

Hvordan da?

– De slo på våpnene sine dersom de var enige, sier hun og forteller at dette var en flertallsavgjørelse der lydnivået ble avgjørende for hvordan reglene ble.

– Omtrent som det engelske underhuset, fortsetter hun. Senere, trolig under unionstiden, havnet disse nedskrevne lovene i Danmark.

Fra pergament til skjerm

Det Kgl. Bibliotek har nå digitalisert Rantzauboka for Gulatingsprosjektet, som er et samarbeid mellom Sogn og Fjordane fylke og Gulen kommune. Vi rusler inn på Hopland sitt kontor. En laptop og skjermen til en PC er koblet

Tusenårsstaden Gulatinget er en park oppført til minne om Gulatinget. Det ligger i Flolid, ca. 4 km fra kommunehuset.

sammen, slik at skjermt tekstene vises dobbelt. På veggen henger en tavle nesten som en papir-collage av utskrifter, et postkort, samt håndskrevne gule og røde post-it-lapper. Hopland kobler den blå eksterne harddisken med filene til laptopen, og de flere hundre år gamle pergamentsidene, i norrønt språk, lastes deretter sakte opp på skjermen. Jeg tenker på det jeg har lest, nemlig at ett eller flere blad er skåret eller revet ut. Hvem gjorde det? Hvilken informasjon ble fjernet? Det merkes kanskje ikke i den digitale versjonen? Filene er høyoppløselige, slik at en kan blåse opp hver enkelt side og se hvordan skriveren eller skriverne har tegnet inn svake hjelpelinjer for å få teksten rett. Hopland forstørrer opp et håndskrevet sidetall øverst til venstre.

– Det er ført inn sidetall med moderne skrift. Det er nok biblioteket som har bundet den inn. Jeg antar at de fikk inn en stor samling løse ark, og deretter måtte finne ut hvilken rekkefølge de skulle være i, sier hun, og finner frem til en side der kjøpsloven starter. Vi betrakter siden med gotisk håndskrift. Kapitteloverskriften er rød, og første bokstav er en rød og grønn initial³. Hopland klikker frem en ny side.

– Her er en flekk. Kan det ha vært blod, spør hun, og påpeker at enkelt-sider i tidens løp ser ut til å ha vært brukt som ølbrikke, eller leseren kan ha kommet til å søle vin på pergamentet. Sidene er likevel i god stand.

– De har holdt seg utrolig godt, sier hun, og klikker frem flere sider.

Kimen til rettsstat og demokrati

Jeg betrakter de to skjermene, harddisken med filene, og tenker tilbake på Hoplands engasjement for Rantzau boka, da vi satt i den røde sofaen. Hopland vil gjerne ha boken tilbake til Norge. Den ble i sommer nominert til å bli en del av Norges dokumentarv, som er den norske UNESCO-listen over viktige historiske dokumenter. Det er tidligere gjort en henvendelse til Danmark.

– Vi prøvde å få tilbake Gulatingsloven til Norge i forbindelse med Grunnlovsjubileet i 2014, men det førte dessverre ikke frem, hadde hun sagt. Lovene og tinget har vært viktig for utviklingen av Norge som rettsnasjon.

– Det at nordmenn var så tidlig ute med å lage lover og etablere domstoler og en politisk arena, og fått institusjonene på plass, det har vært utslagsgivende for at vi har et demokrati og en rettsstat i dag, sa hun og fortalte videre at Norge er nevnt i Gulatingsloven. Norge er ikke en ung nasjon og Grunnloven av 1814 er ikke den første lovsamlingen.

Dagliglivet i kommunehuset hadde fortsatt som vanlig, mens Hopland snakket om boken. Det knirket og smalt i dører. Noen hadde snakket ivrig sammen i korridoren. Kopimaskinen går.

– Akkurat som om norges historien startet på 1800-tallet. De grunnleggende tingene startet alt på 900-tallet, sa hun, mens det kom en varsellyd fra mobiltelefonen hennes. Enda en melding, som hun overså. Hun fortalte videre at Grunnloven bygger på eldre norsk lovgivning, men er også inspirert av franske og amerikanske lover.

– Det som er litt artig der er at de verdiene som man i 1814 ble inspirert av også ligger i de gamle lovene våre. Ideene ble på en måte hentet hjem igjen. Frihet, likhet og brorskap er godt forankret der, sa hun. Christian Rantzau donerte manuskriptet til et bibliotek i København. Det var naturlig i unions-tiden.

– Mange museer i hele verden har gjenstander fra andre land. Hvis alle skulle levere alt tilbake, så ble det mange tomme samlinger rundt omkring. Men jeg synes jo at det er forskjell på gjenstander og på et lands lovverk. Vi er jo ikke i union med Danmark i dag, og dette er en av våre første lovsamlinger, hadde hun sagt.

Kilder

Eithun, B., Rindal, M. & Ulset, T. (1994). Den eldre Gulatingslova. Oslo: Riksarkivet